

LA LITERATURA CATALANA CONTEMPORÀNIA

1. INTRODUCCIÓ.

1.1. CONTEXTUALITZACIÓ.

El 20 de novembre de 1975 va morir el general Franco, i d'aquesta manera va acabar una dictadura que havia durat prop de quaranta anys. Abans de morir, Franco havia designat com a successor el rei Joan Carles, de manera que en acabar la dictadura es va tornar a la monarquia. Poc temps després es va instaurar la democràcia. Aquesta nova situació es caracteritza per:

- Llibertat i pluralitat polítiques. El fet més representatiu és la legalització, l'abril del 1977, del Partit Comunista, que havia estat considerat el pitjor enemic del règim anterior.
- Estabilitat d'un règim democràtic. Això significa que el poble espanyol mateix és qui escull, per mitjà del sufragi universal, els seus governants. És l'anomenada sobirania popular.
- Promulgació, l'any 1978, de la Constitució, redactada amb el consens de totes les forces polítiques i aprovada en referèndum del poble espanyol.
- La declaració dels drets i llibertats dels ciutadans, que estableix, entre d'altres, la igualtat de tothom davant la llei, i la llibertat d'expressió i d'associació. Això comporta el final del paper repressiu de l'Estat i la seva redefinició com a Estat de dret. Alhora, s'aboleix la pena de mort.
- Restabliment de la divisió de poders entre el Govern (poder executiu), les Corts (poder legislatiu) i els jutges (poder judicial).
- Establiment d'una nova organització territorial de l'Estat, que es configurarà posteriorment en l'Estat de les autonomies, en el qual les diferents comunitats autònomes assumeixen competències en diverses matèries (ensenyament, cultura,...). Un fet important és el reconeixement de la realitat plurinacional i plurilingüística de l'Estat espanyol.
- En els territoris de parla catalana, l'adveniment del règim democràtic comporta l'establiment dels diversos governs autònoms i l'aprovació dels respectius estatuts d'autonomia. D'aquesta manera es normalitza la vida política i cultural d'aquests territoris i s'impulsen diverses polítiques de normalització lingüística i de promoció de les manifestacions culturals (literatura, premsa, televisió...) en català.

1.2. SITUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA.

La Constitució Espanyola (1978) preveia la possibilitat que els estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes amb llengua pròpia declarassin el caràcter oficial d'aquestes llengües. Atenent a aquesta possibilitat, els estatuts de Catalunya (1979), la Comunitat Valenciana (1982) i les Illes Balears (1983) estableixen que el català és la llengua pròpia i oficial en aquestes comunitats autònomes.

Posteriorment, tots aquests governs autònoms han dictat lleis de planificació lingüística que tenen l'objectiu de promoure tant el coneixement com l'ús del català en tots els àmbits de la vida social, cultural i política. Al mateix temps, s'estén i generalitza l'ensenyament de i en català, amb programes especials d'ensenyaments per a adults.

Al mateix temps, el català penetra en els mitjans de comunicació de masses a través de la premsa escrita –amb diaris com l'Avui i revistes com El Temps– i de la ràdio i la televisió –TV3 i Canal 9–. De la mateixa manera, hi ha un augment considerable de la publicació de llibres en català i una progressiva normalització de l'activitat cultural en aquesta llengua (cançó, teatre, cinema...).

1.3. MARC LITERARI GENERAL.

Cap als anys 60 la censura es va relaxar molt, alhora que es permetia un major nombre de publicacions en català. Com a conseqüència, la producció literària en la nostra llengua va augmentar notablement. Així, quan va acabar la dictadura franquista, molts escriptors nous havien començat a

1 LA LITERATURA CATALANA CONTEMPORÀNIA

escriure, mentre encara continuaven en actiu altres escriptors que havien començat a escriure anys enrere. Aquesta convivència d'autors d'èpoques i formacions dispars, unida a la renovació dels gustos i l'estètica produïda en la dècada dels seixanta –naixement de la música rock, invasió de modes americanes...–, determina les principals característiques de la literatura escrita en català des de la fi de la dictadura: la varietat i la quantitat de publicacions.

En aquesta època hi va haver una confluència d'autors d'edats, grups socials i províncies molt diferents.

- Autors que varen tornar de l'exili i es varen decantar per una literatura de testimoni de la Guerra Civil i de l'exili: Teresa Pàmies i M. Aurèlia Capmany.
- Autors que varen tenir un canvi de trajectòria i varen apostar per un realisme històric: Miquel Martí i Pol i Baltasar Porcel.
- Nova generació educada amb models forans en falta-los referents culturals propis: Carme Riera, Terenci Moix i Quim Monzó.

2. LA NARRATIVA CONTEMPORÀNIA.

2.1. EL BOOM NARRATIU DELS 70.

Entre 1968 i 1980 es produeix l'anomenat boom de la narrativa catalana, tant pel que fa a publicació de llibres com per la seva qualitat. És una generació d'escriptors influïts per les revoltes de maig del 68 a París: tenen esperit rebel, de ruptura. D'altra banda, volen viure de la literatura: fan periodisme, es presenten a premis literaris... Es diferencien de la generació de postguerra en què són escriptors que, sovint, només es dediquen a la narrativa. A la generació anterior, la majoria eren també poetes (Vidal Alcover, Riera, Blai Bonet,...). Solen ésser escriptors prolífics: publicaren molts de llibres de narracions i començaren a escriure joves, devers els vint anys.

Els temes més freqüents d'aquesta narrativa eren:

- a) els canvis socials provocats pel turisme: la burgesia substitueix l'aristocràcia i la societat tradicional rural canvia. La Mallorca de l'antic règim a la fi desapareix. Arriben onades d'immigració que no seran integrades.
- b) això provoca, també, una crisi de valors, religiosa, un trencament generacional accentuat i canvis de costums sexuals,
- c) la guerra civil des de la perspectiva dels vençuts, les atrocitats dels feixistes.
- d) la mitificació de paisatges locals: l'Andratx de Baltasar Porcel o el Manacor de Maria Antònia Oliver.
- e) el rebel que s'enfronta violentament al món que l'envolta i fracassa. Aquest xoc entre l'individu i la societat està basat en l'existencialisme.
- f) la influència de la narrativa llatinoamericana: el realisme màgic. S'arriba a dir que els illencs són els sudamericans de la literatura catalana. Incorporació, al món de la ficció, de la irrealitat, el sorprenent, el fantàstic com a fugida i crítica d'una situació real de crisi, de desengany.

Després de la mort del dictador general Franco, el nou panorama polític va canviar la concepció de la literatura: es va acabar la censura i, també, la literatura per aconseguir objectius polítics. Molts d'aquests escriptors, en esgotar aquests temes de crítica i de protesta, després de veure que no poden canviar la societat amb la literatura, han evolucionat cap a altres camins: l'experimentació textual (Biel Mesquida), la prosa poètica (Gabriel Janer), la novel·la de gènere (Antoni Serra) o la novel·la històrica (Carme Riera).

Des del punt de vista lingüístic, destaca la utilització d'un tipus de llengua que admet tots els nivells de llenguatge i variants dialectals per plasmar la pròpia realitat quotidiana.

Els autors més importants són: Pere Calders, Manuel de Pedrolo, Joan Perucho, Baltasar Porcel, Miquel Àngel Riera, Maria Antònia Oliver i Carme Riera.

2.2. ELS ANYS 80 I 90.

A la meitat dels anys 80, la narrativa catalana va experimentar un canvi important: hi desapareixia l'experimentalisme i s'obria pas la narrativa de gènere. Molts dels autors de la generació dels 70 s'adaptaren a aquesta nova situació. Els autors més joves, per la seva part, no han conegut el franquisme ni la lluita contra la dictadura: s'han format en una societat més lliure.

La seva obra presenta les característiques següents:

a) abandonament dels temes omnipresents a la generació anterior: mitificació d'espais locals, els canvis socials a Mallorca, el turisme o el rebel enfrontat a la societat. Aborden temes més universals o més freqüents a qualsevol literatura.

b) molts comencen ja directament amb intents dins la literatura de gènere, sobretot la novel·la negra, la narrativa infantil o el conte.

c) gran llibertat de les formes narratives, que recorren a models diversos amb referents forans (novel·la negra americana, manifestacions pop, cinema...), o bé segueixen el model dels autors catalans d'èpoques anteriors.

c) no utilitzen l'experimentació textual, s'allunyen de l'avantguarda i fan servir tècniques literàries convencionals.

d) Gairebé tots tenen titulació universitària i una sòlida formació acadèmica: l'accés als estudis s'ha generalitzat. El domini de la llengua catalana en començar la creació literària és superior al que tenien els escriptors de la generació anterior.

Els autors més destacats d'aquesta època són Quim Monzó, Terenci Moix, Sergi Pàmies, Albert Sánchez Pinyol...

3. LA POESIA

La poesia d'aquest període té una gran varietat de formes i estils.

- S'abandona la poesia d'avantguarda i de compromís polític i es conreen els temes que abasten tots els aspectes de la realitat.
- Es combinen les formes clàssiques (sonets, alexandrins...) amb els poemes de versos lliures o amb formes mètriques innovadores.
- Els poetes més importants són: Miquel Martí i Pol, Vicent Andrés Estellés i Maria Mercè Marçal.

4. EL TEATRE

A partir dels anys setanta varen aparèixer una colla d'autors joves (Josep M. Benet i Jornet, Jordi Teixidor, Alexandre Ballester, Xavier Romeu...) que varen començar a fer un teatre diferent.

A finals dels anys seixanta es varen constatar una sèrie de canvis que varen portar a una renovació del teatre en general:

- Es va abandonar el teatre d'autor i es va donar més importància a l'espectacle (època de muntatges).
- Es varen obrir fronteres al teatre europeu i es van conèixer noves tècniques.
- Es varen substituir els decorats pels espais adaptats a les necessitats de cada espectacle.
- Varen aparèixer nous crítics amb una nova visió de teatre.
- Els grups de teatre més importants són: Grup del Teatre Independent Dagoll-Dagom, Els Joglars i Els Comediants.